

Om Grundtvig som europæer

Af *William Michelsen*

Hvadenten man nu kan lide det eller ej, er det et væsentligt træk i Grundtvigs liv og forfatterskab, at han var sig bevidst som dansk og dermed »partisk« mod alt, hvad der vil gøre et folk »fremmed for sig selv«. I denne henseende fulgte han forsåvidt med sin tid, som det var den nationale bevidstgørelses tid i Europa. At de andre verdensdele også har nationale eller folkelige kulturer med en særegen værdi for dem, der er vokset op deri og taler det dertil hørende sprog, er først i dette århundrede blevet disse folk bevidst; men forholdet lader sig – som fremhævet af dr. *Erica Simon* – anskue på ganske tilsvarende måde i Afrika som i Europa. At blive undervist i og på sit modersmål hører til de menneskerettigheder, som de Forenede Nationer kræver respekteret.

Denne bevidste »Folkelighed« (for nu at bruge det ord, Grundtvig med forkærlighed anvendte for at holde sin »Danskhed« adskilt fra enhver nationalisme, der stræbte at udvide sit område på andre folks bekostning) var en reaktion mod 1700-tallets rationalistiske menneskeopfattelse, ifølge hvilken det var fornuften og ikke sproget, der kendetegnede mennesket som menneske og adskilte det fra dyrene. – At forestille eller tænke sig en fornuft uden et sprog er meget vanskeligt – om overhovedet muligt; allerede *Herder* hævdede, at vi her stod over for noget elementært hos mennesket, og Grundtvig fulgte ham.

At denne betragtning naturligvis også gælder det israelitiske folk, har næppe nogen set tydeligere end Grundtvig, der vurderede dette folks særegne karakter højere end noget andet i sine verdenshistoriske fremstillinger. Dette må være forklaring nok på, at han så sent gav Goldschmidt svar på tiltale, da denne efter utallige drillerier direkte udfordrede ham med de af *Morten Bredsdorff*

citerede ord: »Vi Allesammen ere ikke Guds Udvalgte meer end de andre nulevende Mennesker . . . der er ikke forjættet os Mere end de andre europæiske Folkeslag og vil ikke blive givet os Mere . . . dem alle synes en mægtig Finger at have viist, at hvor de troende at finde Lykken, var den dog ikke at finde. Lad dette, om ikke forringe Agtelsen for vore egne Bestræbelser og Kampe, så dog bevirke, at vi blive billige i vore Fordringer til Livet og Virkeligheden.« (citeret i Grundtvig-Studier 1974, s. 39 fra Nord og Syd 1849). – Som om Grundtvig ikke selv i sit tidsskrift *Danskeren* allerede 1848 havde advaret mod at påtvinge tyskere (og frisere) i Sønderjylland dansk kirke-, skole- og retssprog, men tværtimod skitseret en mindretalsordning, endnu mere vidtgående end den, vi har i dag. (Tale i den slesvigske Hjelpeforening 14/3 1848, *Danskeren* I s. 89–93, *Haandbog i N. F. S. Grundtvigs Skrifter ved Borup og Schrøder* II s. 158–161). – (Jf. I nr. 12, *Haandbog* II s. 182–188).

Hvad Goldschmidt ønskede at henvise til som mønsteret for løsningen af det nationale problem i det danske monarki (og i Europa overhovedet), var – som Bredsdorff fremhæver – den schweiziske forbundsstat. Grundtvig havde allerede i 1839 (Nordens videnskabelige Forening) afvist en tilsvarende tanke mht. Danmark, Norge og Sverige – og dermed skandinavismen i politisk forstand. Også på dette punkt var han netop – stik imod Goldschmidts påstand – »billig« i sine »Fordringer til Livet og Virkeligheden.« Goldschmidt angriber ham, som om han var Orla Lehmann og nationalliberal, og forstår ikke det skel, Grundtvig fra 1832 har draget mellem politik og religion. Uretfærdigheden i Goldschmidts angreb er åbenbar for den, der kender en smule til de politiske tanker, Grundtvig har udtrykt fx. i tidsskriftet *Danskeren*. (Den danske, den tyske og den franske Sag. Dsk. I nr. 2–15, *Haandbog* II s. 160–178).

Hvilken interesse kan Goldschmidts angreb da have i dag? – Kun den, at der her sker en konfrontation mellem de to forskellige løsningsmodeller for, hvad man kunde kalde »det europæiske problem«: hvorledes vil det i længden være muligt for så mange forskellige nationer med hver sit modersmål i denne forholdsvis lille verdensdel at leve fredeligt og trives? – Schweizerne betragter den dag i dag deres løsning som svaret på dette spørgsmål. Grundtvigs var et andet.

Ikke fordi Grundtvig manglede respekt for schweizerne, dette »lille tapre Klippefolk«, som det hedder allerede i hans Verdens Krønike 1812. Det var netop to schweiziske historieskrivere, der fik den afgørende indflydelse på Grundtvigs historiesyn: *Johann von Müller* og *Simonde de Sismondi*. Men fordi han fandt en væsensforskel mellem schweizere og danskere, nordmænd og svenskere, franskmænd og tyskere – og også mellem englændere og andre europæere trods al den sympati, han havde for disse ikke mindst i politisk henseende virkelighedsnære øboer. Ligesom i Skandinavien vilde han rimeligvis have erklæret sig villig til et *forbund af stater*, men som modstander af en *forbundsstat*. Fordi han var modstander af det tyranni, centralisering medfører.

Grundtvigs horisont har – trods hans få udenlandsrejser – aldrig været snævert nationalt begrænset. Han har tænkt europæisk (når han sagde »Verdenshistorie«, mente han europæisk historie – det kan vi ikke længere). Hvad han ønskede, var et Europa, hvor ingen stormagt tiltvang sig herredømmet over de enkelte folk. Han har aldrig været tilhænger af et »Ejderdanmark« uden mindretalsretigheder. – Man kan finde mange af hans taler og sange fra treårskrigen tid naive eller svulstige. »Hvo Folket vil træffe Til Gavns under Ø, Med Folket maa bjæffe, Naar ei det vil gø.« Den lærdom havde han efterhånden nemmet – og det har altid irriteret dannede mennesker som Goldschmidt. Det er der ikke noget at gøre ved. Men virkelighedsfjern var Grundtvig ikke blevet deraf. Hans artikler i *Danskeren* viser det.

P.S. Det er, som enhver opmærksom læser vil kunne se, en åbenbar fejltolkning af Grundtvigs skarpe svar til Goldschmidt, når det sammenfattes i ordene: »Du er en Jøde! Hvad vil du iblandt os?« Dette har Grundtvig hverken skrevet eller ment. Det, han bekæmpede, var den internationale dannelses overherredømme i Danmark. Men dette har Goldschmidt ligesom så mange andre ikke forstået. – I dag må det dog kunne forstås.

Svar:

Hvad Grundtvig har *ment* med sine ord til Goldschmidt kan enhver danne sig sin mening om. Hvad han har *sagt*, er redeligt gengivet i min afhandling. Men i jøden Goldschmidts følsomme sind virkede det som en ubarmhjertig tilbagevisning: »Du er en Jøde, osv.!« Dette er sagens kerne.

Morten Bredsdorff